
ВПЛИВ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОГО ПЕРСОНАЛУ НА ЙОГО ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННІ РОКИ

Лагодзінська Валентина Іванівна¹

¹ Кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2691-1163>

UDC: 159.922:005.32

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто концепт «креативний потенціал» та його вплив на психічне здоров'я й суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни.

Визначено креативний потенціал як динамічну структуру, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості.

Підкреслено, що проблема креативного потенціалу та його впливу на психічне здоров'я й на суб'єктивне благополуччя в умовах війни є актуальним питанням та водночас залишається недостатньо розробленою, особливо щодо сфери освіти.

Констатовано, що загалом працівники освітніх організацій мають недостатній рівень креативності. Доведено, що такі показники, як творче мислення та творче ставлення до професії суттєво пов'язані з позитивним психічним здоров'ям персоналу освітніх організацій та їхнім суб'єктивним благополуччям. Окрім того, зростання творчого ставлення до професії знижує прояв таких негативних станів, як тривожність та фрустрованість, а розвиток творчого мислення позитивно корелює з «внутрішнім локусом контролю».

Ключові слова: креативний потенціал, освітні організації, освітній персонал, психічне здоров'я, суб'єктивне благополуччя, війна.

Постановка проблеми. Сучасна українська психологія ще ніколи не функціонувала в умовах війни. Її організаційна структура, тематика фундаментальних і прикладних досліджень, організація впровадження одержаних наукових результатів у суспільну практику були налаштовані на функціонування в умовах миру і відносної соціально-політичної стабільності (Панок, 2023). Війна є найбільш вираженим негативним чинником, який впливає на психічне здоров'я особистості, оскільки цей чинник обумовлює пряму загрозу життя людини і різні вияви насильства (політичного, військового, економічного, сексуального

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © *Valentyna Lahodzinska*

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

тощо). Однією із важливих проблем в період війни є проблема підтримки та збереження психічного здоров'я особистості (Карамушка, 2022).

Одним із стратегічних завдань реформування психологічної підтримки населення в Україні є розвиток креативного потенціалу разом із забезпеченням психічного здоров'я особистості. Креативність виступає важливим чинником забезпечення психологічного здоров'я освітнього персоналу. Концепція креативності і концепція здорової, самоактуалізованої особистості є тісними та взаємодоповнюваними.

У зоні підвищеного ризику в умовах війни знаходиться персонал освітніх організацій. На думку Н. Гутарєвої та ін. (Гутарєва, 2013), проблему професійного здоров'я вчителя за ступенем значущості слід розглядати в контексті загальної концепції охорони здоров'я нації, тому що саме від учителя більшою мірою залежить здоров'я підростаючого покоління.

Тож актуальним завданням сьогодення для науковців-психологів є пошук дієвих чинників, що сприяють підвищенню ефективності діяльності персоналу освітніх організацій в умовах війни та забезпечують його психічне здоров'я й підвищення суб'єктивного благополуччя (Креденцер, 2023).

Наші попередні дослідження показали (Лагодзінська, 2022), що в умовах всесвітньої пандемії, спричиненої COVID-19, одним із чинників забезпечення психічного здоров'я та суб'єктивного благополуччя є креативний

потенціал особистості.

Підвищення рівня психічного здоров'я людей і суспільства загалом в умовах воєнного стану та у повоєнні роки стає не тільки завданням гуманізації соціальних відносин і підвищення якості життя, а й умовою національного буття та перспектив державного розвитку для збереження психічного здоров'я нації.

Дослідник П. Горностай (Горностай, 2005) пропонує своє бачення розвитку креативного потенціалу та зазначає, що всі ми станемо свідками, як креативність та розвиток творчості стане могутнім джерелом особистісного росту людини і психологічного здоров'я суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури показав, що проблема креативного потенціалу педагогічних працівників достатньо розроблена та розглядається в двох основних напрямках: 1) креативний потенціал студентів-майбутніх педагогів; 2) креативний потенціал власне працівників освітніх організацій.

Що стосується досліджень креативного потенціалу, педагогічної творчості та особливостей підготовки до неї *майбутніх учителів*, то цьому надається належна увага в наукових працях вітчизняних науковців (Балахтар, 2018; Горностай, 2005; Дубасенок, 2011; Лагодзінська, 2022; Павленко, 2016; Павлюк, 2007; Петришин, 2012; Петрушова, 2014 та ін.).

Дослідниці О.І. Титаренко & Т.А. Каткова зазначають, що проблему психологічної суті творчого потенціалу особистості доцільно розглядати через такі

його складники: творчі здібності, креативність, творча активність. Залежно від рівня прояву кожного із цих складників, авторки визначили рівні розвитку творчого потенціалу особистості (високий, середній та низький): високий рівень творчого потенціалу характерний для осіб, які швидко включаються в роботу і засвоюють новий матеріал (здатність до нетипових рішень, рішучість, упевненість); середній рівень творчого потенціалу характерний для осіб, які мають необхідні творчі сили, проте не використовують їх повною мірою; низький рівень творчого потенціалу характерний для осіб, які проявляють себе творчо вкрай рідко (Титаренко & Каткова, 2019).

Отже, базуючись на підходах О.І. Титаренко & Т.А. Каткової, *креативний потенціал* визначається як динамічна структура, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості, і зумовлені креативністю. Він має комплексний характер і виявляється на всіх рівнях індивідуальності: на біопсихологічному, психологічному, соціальному і духовному. Як феномен, що розвивається, творчий потенціал має специфічні підструктури, взаємодія яких забезпечує сталість і цілісність творчих проявів людини, його динаміку загалом. Авторки підкреслюють, що психологічну суть творчого потенціалу особистості можна визначити через такі складники: творчі здібності, креативність, творча активність (Титаренко & Каткова, 2019).

Особливо важливого значення

креативний потенціал набуває в

професійній діяльності персоналу освітніх організацій.

О. Дубасенок (Дубасенок, 2011) зазначає в цьому контексті, що професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя має свої особливості і передбачає подвійні цілі: по-перше, необхідно розвинути творчі здібності студентів і стимулювати їх творчий пошук засобами навчальної, позанавчальної, науково-дослідної та самостійної роботи; по-друге, необхідно озброїти майбутніх педагогів прийомами, методами, технологіями стимулювання та розвитку творчого потенціалу школярів у процесі навчальної та позакласної роботи.

В.В. Павленко (Павленко, 2016) визначає креативний потенціал особистості як властивість особистості, що характеризується можливістю генерувати нові ідеї, здійснювати пошук шляхів практичного розв'язання оригінальних, нестандартних завдань, вибирати найбільш продуктивні стратегії творчої діяльності. Отже, дослідниця наголошує, що креативний потенціал майбутнього вчителя інтегрує в собі характеристики, які є основою для подальшої успішної творчої професійної діяльності, що сприятиме розвитку креативного потенціалу особистості учня, тому їх необхідно розвивати у студентів, що навчаються у ЗВО (Павленко, 2020). В.В. Павленко об'єднала характеристики креативного потенціалу майбутнього вчителя в чотири групи: креативна спрямованість, креативна грамотність, креативні вміння, креативність особистості вчителя.

Що стосується **креативного**

потенціалу власне персоналу освітніх організацій, то цим проблемам також присвячені роботи низки українських вчених (Антонова, 2012; Павлик & Радзімовська, 2023; Петришин, 2012; Рудик, 2017 та ін.).

Зокрема, наприклад, Я. Рудик зазначає, що креативний потенціал формується шляхом усвідомлення педагогічним працівником необхідності пошуку нових методів та способів навчання, відходу від стереотипів. Він проявляється в уміннях сприймати і нестандартно вирішувати професійні проблеми, використовуючи найоптимальніші засоби. Водночас дослідник виокремлює такі компоненти креативного потенціалу: проблемочутливий, інформаційний, розумовий, мотиваційний, самодостатній, комунікативний, альтруїстичний, аналітичний, конструктивний, інноваційний (Рудик, 2017).

Креативність є необхідною складовою праці вчителя, зазначає В.В. Павленко (Павленко, 2016). Без неї неможливий педагогічний процес. Креативність педагога специфічна за своєю суттю. Вона є необхідною умовою становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Креативність формує педагогічну талановитість учителя.

Що стосується *ролі креативного потенціалу персоналу освітніх організацій в процесі забезпечення їхнього психічного здоров'я та благополуччя*, то аналіз літератури показав, що вивчення феномену творчості в цілому та креативного потенціалу у контексті психічного здоров'я особистості має достатню багатовекторність. У науковій літературі цій проблемі присвячені праці

низки психологів та педагогів (Балахтар & Москальова, 2020; Лагодзінська, 2022; Лобода, 2010; Моляко, 2006; Мешко, 2013; Сисоєва, 2006 та ін.).

Так, О.В. Лобода (2010) наголошує, що творчий потенціал особистості розглядається як інтегральна, динамічна особистісно-соціальна властивість, яку можна охарактеризувати як невичерпний ресурс творчих можливостей, здатність конкретної людини до цілеспрямованої творчої діяльності, що виступає фундаментом її психічного благополуччя. Отже, творчий потенціал виконує інтегруючу функцію в структурі якісних характеристик системи психічного здоров'я, розвитку та становлення особистості.

Г.М. Мешко (Мешко, 2013) зазначає, що вчитель вважається здоровим, якщо у нього гармонійно розвиваються потенційні фізичні і творчі сили, що роблять його зрілим і компетентним фахівцем, працездатним і активним суб'єктом життя і професійної діяльності. Для таких учителів характерні насамперед: психічна рівновага, високий рівень адаптації, гармонійні стосунки з оточенням, цілеспрямованість, плановість і впорядкованість своїх дій, упевненість у собі, почуття професійного обов'язку, оптимізм, адекватна самооцінка, адекватний рівень домагань, конгруентність, креативність, критичність мислення, пріоритет духовних цінностей, автономність, внутрішня узгодженість.

А.К. Пічуєва (Пічуєва, 2022) дослідила зв'язок між креативністю та психологічним благополуччям студентів. Дослідниця

визначила, що психологічне благополуччя креативних студентів значно вище за більшістю показників у порівнянні з некреативними студентами. Значні відмінності міжкреативами та некреативами студентами виявляються за всіма показниками психологічного благополуччя, окрім «самоприйняття», що свідчить про те, що ставлення до себе не пов'язані з креативністю. Отже, на підставі результатів емпіричного дослідження констатовано, що креативність є важливим предиктором психологічного благополуччя особистості.

Насамперед слід зазначити, що різні аспекти творчості, креативності та розвитку креативного потенціалу особистості в кризових умовах та умовах війни вивчала низка вітчизняних психологів. Так, наприклад, Н.М. Латиш (Латиш, 2022) проаналізував розвиток творчого мислення як основу психічного здоров'я особистості. С.О. Лукомська (Лукомська, 2022) дослідила вплив творчості на психологічне благополуччя учасників фанатських спільнот під час пандемії COVID-19.

О.В. Диса & О.В. Рудковська визначили, що творча діяльність може бути способом подолання кризової ситуації. Психологині зазначають, що творчість дає можливість дистанціюватися від інтенсивних переживань, а також дозволяє обійти природні захисні механізми, які можуть спрацювати, коли людина намагається когнітивно опрацювати той емоційно болісний досвід, який вона здобула під час психотравмуючих подій. Під час війни творчість допомагає людям бачити себе в якості «тих, хто вижив»,

а не як жертв, а також сприяє розвитку самостійності і здатності вирішувати проблеми, може стати довгостроковим копінг-ресурсом для дитини; творча діяльність допомагає долати мовленнєві бар'єри та дозволяє висловити багатовимірні аспекти психотравмуючої події (Диса & Рудковська, 2022).

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що проблема креативного потенціалу та його вплив на психічне здоров'я та суб'єктивне благополуччя в умовах війни є актуальним питанням. Водночас ця проблема, наскільки нам відомо, раніше не виступала предметом аналізу у вітчизняній організаційній психології, зокрема щодо сфери освіти.

Мета дослідження: дослідити вплив креативного потенціалу персоналу освітніх організацій на його психічне здоров'я та суб'єктивне благополуччя в умовах війни.

Завдання емпіричного дослідження:

1. Проаналізувати рівень розвитку креативного потенціалу персоналу освітніх організацій;
2. Дослідити вплив креативного потенціалу на психічне здоров'я та суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни.

Методика та організація дослідження

Для проведення дослідження креативного потенціалу персоналу освітніх організацій було використано тест-опитувальник «Креативність» Н.Ф. Вишнякової (Вишнякова, 2011), який інтегрує основні показники креативності. Тест побудовано за принципом виявлення переваг, спрямованості і креативних характеристик, а

також можливих резервів, рівня самооцінки і творчого потенціалу особистості. Опитувальник складається з 80 пунктів, згрупованих у 8 шкал: 1) творче дивергентне мислення; 2) допитливість; 3) оригінальність; 4) уява; 5) інтуїція; 6) емоційна емпатія; 7) відчуття гумору; 8) творче ставлення до професії. Для проведення нашого дослідження із 8 показників креативності було відібрано 2 показники, які, на наш погляд, найбільш відповідають змісту діяльності освітнього персоналу: 1) Творче (дивергентне) мислення як інтелектуальний процес створення нового; 2) Професійна креативність, яка передбачає продуктивну професійну спрямованість особистості, рівень оригінальності мислення, імпровізаційність, відкритість до нового в діяльності і новаторство (Вишнякова, 2011).

Суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх організацій досліджувалось за допомоги методики «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai & M. Kinderman; адаптація Л. Карамушки, К. Терещенко, О. Креденцер). Методика визначає 3 показники (складові суб'єктивного благополуччя): «психологічне благополуччя»; «фізичне здоров'я та благополуччя»; «стосунки») та загальний показник суб'єктивного благополуччя (Pontin, Schwannauer, Tai, & Kinderman, 2013). Для статистичної обробки отриманих даних використовувались методи математичної статистики: описові статистики, кореляційний та дисперсійний (ANOVA) аналізи (SPSS, 22 версія). Дослідження проводилось в травні

2022 року за допомогою GoogleForms на добровільній основі.

Вибірку дослідження склали 112 працівників освітніх та наукових організацій з м. Києва, м. Дніпра та Київської обл., із них: 11,8% – чоловіки, 88,4% – жінки. За віком респонденти були розподілені так: 37,6% – до 30 років, 18,8% – від 31 до 40 років, 20,5% – від 41 до 50 років, і 23,2% – понад 50 років. За посадою опитані розподілились так: 77,7% – працівники освітніх організацій; 22,3% – керівники освітніх організацій.

Результати дослідження та їх обговорення

У межах реалізації діагностичного компоненту технології нами було проведено емпіричне дослідження креативного потенціалу персоналу освітніх організацій в умовах війни.

Проаналізуємо насамперед **рівень розвитку креативного потенціалу** персоналу освітніх організацій.

Аналіз отриманих даних (табл.1) свідчить про те, що розвиток креативного потенціалу персоналу освітніх організацій за всіма показниками переважно відповідає середньому рівню. Більш вираженим показником креативного потенціалу є «творче

Таблиця 1.

Показники креативного потенціалу персоналу освітніх організацій

Показники креативного потенціалу	Min	Max	M	SD
«Творче мислення»	0	10	7,16	2,02
«Творче ставлення до професії»	2	10	6,90	1,80

мислення» ($M=7,16$, $SD=2,02$). Менш вираженим є «творче ставлення до професії» ($M=6,90$, $SD=1,80$).

У таблиці 2 представлені результати, що стосуються кількісного розподілу освітян за рівнями розвитку креативного потенціалу.

Згідно з результатами проведеного

високому рівні (44,6 %). Низький рівень цього показника виявлені у 18,8 %, а середній – у 36,6 % відповідно.

Подібні результати отримані і в дослідженнях О.В. Брюховецької (Брюховецька, 2009) серед менеджерів освітніх організацій. За даними авторки, дослідження

Таблиця 2

**Рівень розвитку креативного потенціалу персоналу освітніх організацій
(у % від загальної кількості опитаних)**

Показники креативного потенціалу	Високийрівень	Середнійрівень	Низькийрівень
«Творче мислення»	50,9	27,7	21,4
«Творче ставлення до професії»	44,6	36,6	18,8

дослідження, високий рівень показника креативного потенціалу «творче мислення» спостерігається у 50,9% респондентів, у 27,7 % опитаних цей показник виявлено на середньому рівні, у 21,4 % – на низькому рівні. Отже, отримані дані свідчать про наявність певної проблеми у розвитку творчого мислення освітян. Цей показник є досить важливим в професійній діяльності персоналу освітніх організацій, адже дивергентне мислення, як інтелектуальний процес створення нового, розглядається як важлива складова творчої особистості, що передбачає поєднання пильності у пошуках проблем, гнучкості інтелекту, легкості генерування ідей і здатності до віддаленого асоціювання та має прояви як нестандартність мислення, яку здавна вважають неодмінною складовою таланту.

Розвиток показника креативного потенціалу «творче ставлення до професії» спостерігається у освітян здебільшого на

розвитку креативності управлінських кадрів освіти також виявило у більшості керівників середній і низький рівні креативності.

Отже, отримані результати емпіричного дослідження довели, що загалом працівники освітніх організацій мають недостатній рівень креативності. Тож результати дослідження дають підставу щодо створення умов для розвитку креативного потенціалу персоналу освітніх організацій та засвідчують необхідність організації спеціального навчання з розвитку креативного потенціалу в професійній діяльності освітян. Окрім того, наголосимо, що розвиток креативності у персоналу освітніх організацій має бути повноправним компонентом їхньої психологічної підготовки, оскільки головною ідеєю відродження українського суспільства є розкріпачення творчого потенціалу громадян і перехід на вищий щабель економічного й соціального розвитку. Втілення цієї ідеї у життя значною мірою залежить від організації

педагогічного процесу та впровадження інноваційних технологій навчання.

Далі проаналізуємо дані, отримані в результаті виконання *другого завдання емпіричного дослідження*, яке полягало у виявленні зв'язку між креативним потенціалом освітнього персоналу та компонентами його психічного здоров'я й благополуччя.

Насамперед проаналізуємо зв'язок кожного показника креативного потенціалу з компонентами психічного здоров'я освітнього персоналу.

Показник креативного потенціалу «творче мислення», як видно із табл.3, має позитивний статистично значущий кореляційний зв'язок з рефлексивно-особистісним компонентом психічного здоров'я ($r=0,278$; $p<0,01$). Отже, отримані дані свідчать про те, що чим вище рівень розвитку показника креативного потенціалу

вираженості позитивного психічного здоров'я освітян і навпаки.

Також аналіз даних показує, що показник креативного потенціалу «творчестислення» має статистично значущий зв'язок з операційно-функціональним компонентом психічного здоров'я, зокрема з показником «внутрішній контроль» ($r=0,277$; $p<0,01$). Тобто підвищення рівня творчого мислення сприяє підвищенню внутрішнього контролю особистості над своїм здоров'ям. Що стосується показників «контроль могутніми іншими» та «контроль випадку», то тут дослідження не виявило статистично значущих зв'язків (табл. 3).

Окрім того, слід відмітити, що «творче мислення» не пов'язано з емоційним компонентом психічного здоров'я персоналу освітніх організацій. Тобто можна говорити про те, що виникнення негативних психічних станів не залежить від того, наскільки у людини розвинено творче мислення.

Таблиця 3.

Зв'язок між показниками креативного потенціалу та рівнями вираженості компонентів психічного здоров'я персоналу освітніх організацій (r)

Компоненти психічного здоров'я	Творче мислення	Творче ставлення до професії
<i>Емоційний компонент</i>		
тривожність	-0,038	-0,264**
фрустрованість	-0,142	-0,255**
агресивність	-0,019	-0,167
ригідність	0,063	-0,053
<i>Рефлексивно-особистісний</i>		
	0,278**	0,320**
<i>Операційно-функціональний</i>		
«внутрішній контроль»	0,277**	0,120
«контроль «могутніми іншими»	0,060	0,118
«контроль випадку»	0,042	-0,163

** $p<0,01$

«творче мислення», тим вище рівень Тепер проаналізуємо дані, які

стосуються показника креативного потенціалу «творче ставлення до професії». Як видно з *табл. 3*, існує негативний статистично значущий кореляційний зв'язок між цим показником креативного потенціалу і емоційним компонентом психічного здоров'я, зокрема з показником «тривожність» ($r=-0,264$; $p<0,01$) та фрустрованість ($r=-0,255$; $p<0,01$). Тобто ми можемо говорити про те, що чим більше творче ставлення до професії у працівників освітніх організацій, тим менше у них виражені такі негативні емоційні стани, як тривожність та фрустрованість.

Окрім того, показник креативного потенціалу «творче ставлення до професії» має позитивний статистично значущий зв'язок з рефлексивно-особистісним компонентом психічного здоров'я персоналу освітніх організацій ($r=0,320$; $p<0,01$). Суть цього

не пов'язано з локусом контролю здоров'я.

Наступним кроком дослідження був *аналіз зв'язку креативного потенціалу із суб'єктивним благополуччям персоналу освітніх організацій в умовах війни (табл. 4)*.

Як бачимо із таблиці 4, існує позитивний статистично значущий зв'язок між «творчим мисленням» та усіма компонентами суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій: психологічне благополуччя ($r=0,447$; $p<0,001$), фізичне здоров'я та благополуччя ($r=0,269$; $p<0,01$), стосунки ($r=0,333$; $p<0,001$) та суб'єктивне благополуччя в цілому ($r=0,422$; $p<0,001$). Отже, на основі отриманих даних ми можемо говорити про те, що з розвитком «творчого мислення» зростає суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх організацій.

Так само бачимо із таблиці 4, що існує

Таблиця 4

Зв'язок між показниками креативного потенціалу та компонентами суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій (r)

Компоненти суб'єктивного благополуччя	Творче мислення	Творче ставлення до професії
Психологічне благополуччя	0,447***	0,403***
Фізичне здоров'я та благополуччя	0,269**	0,268**
Стосунки	0,333***	0,288**
Суб'єктивне благополуччя	0,422***	0,386***

** $p<0,01$; *** $p<0,001$

зв'язку полягає в тому, що збільшення творчого ставлення до професії призводить до підвищення позитивного психічного здоров'я.

Водночас дослідження не виявило статистично значущих зв'язків між «творчим ставленням до професії» та операційно-функціональним компонентом психічного здоров'я персоналу освітніх організацій. Тобто творче ставлення до професії у освітян

позитивний статистично значущий зв'язок між «творчим ставленням до професії» та усіма компонентами суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій: психологічне благополуччя ($r=0,403$; $p<0,001$), фізичне здоров'я та благополуччя ($r=0,268$; $p<0,01$), стосунки ($r=0,288$; $p<0,01$), та суб'єктивне благополуччя в цілому ($r=0,386$; $p<0,001$). Тобто можемо зробити висновок про

те, що підвищення «творчого ставлення до професії» сприяє підвищенню суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій.

Висновки:

1. Визначено креативний потенціал як динамічну структуру, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості.

2. Доведено, що загалом працівники освітніх організацій мають недостатній рівень креативності.

3. Визначено, що такі показники, як творче мислення та творче ставлення до професії, суттєво пов'язані з позитивним психічним здоров'ям персоналу освітніх організацій та їхнім суб'єктивним благополуччям.

4. Показано, що зростання творчого ставлення до професії знижує прояв таких негативних станів, як тривожність та фрустрованість, а розвиток творчого мислення позитивно корелює з «внутрішнім локусом контролю».

5. Отримані дані доводять необхідність розвитку креативного потенціалу освітян з метою підвищення рівня їх суб'єктивного благополуччя.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробці спеціальних психологічних технологій для розвитку креативного потенціалу освітян з метою підвищення їх психічного здоров'я та суб'єктивного благополуччя.

References :

- Antonova, O. Ye. (2012). Sutnist' ponyattya kreaktyvnosti: problemy ta poshuky [The essence of the concept of creativity: problems and searches]. U O. A. Dubasenyuk (Ed.), *Teoretychni i prykladni aspekty rozvytku kreaktyvnoyi osvity u vyshchiiy shkoli* [Theoretical and applied aspects of creative education development in higher education] (pp. 14–41). Vyd-vo im. I. Franka.
- Balakhtar, V. V. (2018). Kreaktyvnyy potentsial yak pokaznyk profesiynoho stanovlennya fakhivtsiv iz sotsial'noyi roboty [Creative potential as an indicator of professional formation of social work specialists]. *Naukovyy visnyk KhDU. Seriya: Psykholohichni nauky* [Scientific Bulletin of KSPU. Series: Psychological Sciences], 4, 167–171.
- Balakhtar, K., & Moskalova, A. (2020). Kreaktyvnist' pedahohichnykh pratsivnykiv yak chynnyk yikhnoho sub'yektyvnoho blahopoluchchya: spets-kurs dlya vykladachiv inozemnykh mov [The creativity of teachers as a factor of their subjective well-being: a special course for foreign language teachers]. *Talkom*.
- Bryukhovets'ka, O. V. (2010). Kreaktyvnist' yak chynnyk formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti kerivnykiv osvitnikh orhanyzatsiy [Creativity as a factor in the formation of communicative competence of educational organization leaders]. *Nauka i osvita* [Science and Education], 2, 151–155.
- Vyshnyakova, N. F. (2011). Test «Kreaktyvnost'» [Test "Creativity"]. *Vestnik Saga. Seriya «Psykhologiya»* [Saga Bulletin. Series "Psychology"], 1(9), 168–181.
- Hornostay, P. P. (2005). Kreaktyvnist' i harmonijnist' osobystosti (psykhoterapevtychnyy aspekt) [Creativity and harmony of personality (psychotherapeutic aspect)]. *Naukovyy chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya №12. Psykholohichni nauky* [Scientific Journal of NPU named after M. P. Dragomanov. Series No. 12. Psychological Sciences], (9), 3–7.
- Hutarieva, N., Muskharina, Yu., Babak, V., & Musenko, Ye. (2013). Formuvannya profesiynoho zdorov'ya maybutnikh vchyteliv [Formation of professional health of future teachers]. *Humanizatsiya navchal'no-vykhovnoho protsesu* [Humanization of the educational process], 16, 25–33.
- Dysa, O. V., & Rudkovska, O. V. (2022, July 23). Tvorchya diyal'nist' yak sposib podolannya kryzovykh sytuatsiy [Creative activity as a way to overcome crisis situations]. V O. Molyako (Ed.), *Psykhologichni problemy tvorchosti: Materialy XXII Mizhnarodnoyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi* [Psychological problems of creativity: Materials of the XXII International Scientific-Practical Conference] (pp. 85–88). Instytut Psykholohiyi im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrainy.
- Dubasenyuk, O. A. (2011). Kreaktyvnyy pidkhid do profesiyno-pedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv [Creative approach to professional and pedagogical training of future teachers]. *Kreaktyvna pedahohika* [Creative Pedagogy], 4, 23–28.

- Karamushka, L. M. (2022). Psykhichne zdorov'ya osobystosti pid chas viyny: yak yoho zberehte ta pidtrymaty: Metodichni rekomendatsiyi [Mental health of a personality during the war: How to preserve and support it: Methodological recommendations]. Instytut Psykhologii im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730974>
- Kredentser, O. (2023). Profesijna samefektyvnist' ta yiyi rol' u zabezpechenni psykhologichnoho zdorov'ya personalu osvitynih orhanizatsiy v umovakh viyny ta povoyennoho vidrodzhennya: teoretychnyy analiz problemy [Professional self-efficacy and its role in ensuring the psychological health of staff in educational organizations during war and post-war recovery: A theoretical analysis of the problem]. *Orhanizatsiyina Psykhologiya. Ekonomichna Psykhologiya* [Organizational Psychology. Economic Psychology], 2–3(29), 52–64. <https://doi.org/10.31108/2.2023.2.29.5>
- Lahodzinska, V. I. (2022). Vplyv kreatyvnosti na strukturni komponenty psykhologichnoho zdorov'ya personalu osvitynih orhanizatsiy [The impact of creativity on the structural components of the psychological health of educational organization staff]. *Orhanizatsiyina Psykhologiya. Ekonomichna Psykhologiya* [Organizational Psychology. Economic Psychology], 2(26), 73–81.
- Latysh, N. M. (2022, July 23). Rozvytok tvorchoho myslennya yak osnova psykhologichnoho zdorov'ya osobystosti [Development of creative thinking as a basis for the psychological health of the individual]. V O. Molyako (Ed.), *Psykhologichni problemy tvorchosti: Materialy XXII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* [Psychological problems of creativity: Materials of the XXII International Scientific-Practical Conference] (pp. 144–147). Instytut Psykhologii im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny.
- Loboda, O. V. (2010). Kreatyvnist' yak osnova psykhologichnoho zdorov'ya osobystosti [Creativity as the basis of psychological health of the individual]. *Nauka i Osvita* [Science and Education], 3, 61–64.
- Lukomska, S. O. (2022, July 23). Vplyv tvorchosti na psykhologichne blahopoluchchya uchasnykiv fanats'kykh spil'not pid chas pandemiyi COVID-19 [The impact of creativity on the psychological well-being of fan community participants during the COVID-19 pandemic]. V O. Molyako (Ed.), *Psykhologichni problemy tvorchosti: Materialy XXII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* [Psychological problems of creativity: Materials of the XXII International Scientific-Practical Conference] (pp. 148–151). Instytut Psykhologii im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny.
- Meshko, H. M. (2013). Teoriya i praktyka pidhotovky maybutnikh uchyteliv do zberezhen'ya i zmitsnennya profesiynoho zdorov'ya [Theory and practice of preparing future teachers to preserve and strengthen professional health] [Author's abstract of dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk]. URL: <file:///Users/kredenceroxsana/Downloads/Mechko.pdf>
- Molyako, O. V. (2006). Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist': Teoriya, metodyka, rezultaty doslidzhen' [Abilities, creativity, giftedness: Theory, methodology, research results]. Ruta.
- Pavlenko, V. V. (2016). Kreatyvnist': sutnisna kharakterystyka ponyattya [Creativity: The essential characteristics of the concept]. *Kreatyvnna Pedagogika: Naukovyy-Metodychnyy Zhurnal* [Creative Pedagogy: Scientific-Methodological Journal], 11, 120–131.
- Pavlenko, V. V. (2020). Rozvytok kreatyvnosti osobystosti: zarubizhnyy dosvid [Development of personality creativity: International experience]. *Visnyk Zhytomyr's'koho Derzhavnoho Universytetu Imeni Ivana Franka. Pedagogichni Nauky* [Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Pedagogical Sciences], 4(103).
- Pavlyk, N. V., & Radzimovska, O. V. (2023). Psykhologichne zdorov'ya vchytelya Novoyi Ukrayins'koyi Shkoly yak pidhruntya yoho psykhologichnoyi hotovnosti do tvorchoyi profesiynoyi diyal'nosti [The psychological health of the teacher of the New Ukrainian School as the foundation of their readiness for creative professional activity]. *Insight: Psykhologichni Vymiry Suspilstva* [Insight: Psychological Dimensions of Society], 9, 130–147. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-8>
- Pavlyuk, R. O. (2007). Kreatyvnist' yak skladova chastyna profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv [Creativity as a component of the professional training of future teachers]. [Elektronnyy resurs / Electronic resource]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm (Accessed April 17, 2023).
- Panok, V. H. (2023). Ukrayins'ka psykhologiya. XXI stolittya. Pochatok. (Dni Ukrayins'koyi Psykhologii v Berlini): Materialy naukovopraktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu [Ukrainian psychology. 21st century. The beginning. (Days of Ukrainian Psychology in Berlin): Materials of the scientific-practical conference with international participation] (April 27–28, 2023). Kyiv: Instytut Psykhologii im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. <https://doi.org/10.33120/UPS21Proceedings-2023>
- Petryshyn, L. (2012). Teoretyko-analitychnyy pidkhid do problemy kreatyvnosti yak proyavu tvorchoho osobystisnoho rozvytku [Theoretical-analytical approach to the problem of creativity as a manifestation of personal creative development]. *Molod' i Rynok* [Youth and Market], 5, 94–98. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_5_21.
- Petrushova, N. (2014). Osnovni pryntsyipy formuvannya kreatyvnoho potentsialu studentiv-maybutnikh pedahohiv na zanyattiyakh z inozemnoyi movy [Basic principles of forming the creative potential of students-future teachers in foreign language classes]. *Vytyky Pedahohichnoyi Maysternosti* [Sources of Pedagogical Mastery], 14, 208–214.

- Pichuyeva, A. K. (2022, March 24–25). Kreaktyvnist' yak predyktor psykholohichnoho blahopoluchchya osobystosti [Creativity as a predictor of the psychological well-being of the individual]. *Diferentsial'nyy pidkhd u doslidzhenni profesiyonoho samozdijs'nennya osobystosti: Materialy Vseukrayinskoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi* [Differential approach to the study of professional self-realization of the individual: Materials of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference] (pp. 97–104). FOP Bilyi A. Ye.
- Rudyk, Ya. (2017). Strukturni skladovi kreaktyvnoho potentsialu naukovopedahohichnykh pratsivnykiv [Structural components of the creative potential of scientific and pedagogical workers]. *Ruta*.
- Sysoyeva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoyi tvorchosti: Pidruchnyk* [Basics of Pedagogical Creativity: Textbook]. Millennium.
- Tararyna, E. (2017). *Praktykum po art-terapiyi: Shkatulka mastera* [Practicum on art therapy: Master's box]. ASTAMIR.
- Tytarenko, O. I., & Katkova, T. A. (2019). Art-terapiya yak zasib rozvytku tvorchoho potentsialu pidlitkiv [Art therapy as a means of developing the creative potential of adolescents]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats'* [Theory and Practice of Modern Psychology: Collection of Scientific Works], 2.

Valentyna Lahodzinska

Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher at the Laboratory of Organizational and Social Psychology, H.S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

THE IMPACT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF EDUCATIONAL STAFF ON THEIR MENTAL HEALTH AND SUBJECTIVE WELL-BEING DURING THE WAR AND POST-WAR PERIODS

ABSTRACT

The article highlights that the issue of maintaining and preserving mental health is one of the most significant challenges during wartime, especially for educational staff, who ensure the education and preparation of the younger generation for life. This issue has not previously been the subject of analysis in Ukrainian organizational psychology, particularly in the field of education. One of the strategic goals of reforming psychological support for the population in Ukraine is the development of creative potential as an important factor in ensuring the mental health of educational staff. The close and complementary relationship between the concept of creativity and the concept of a healthy, self-actualized personality is emphasized.

The article provides a literature review on the pro-

blem of the creative potential of educational staff, considering two main directions:

⇒The creative potential of students-future educators (research by Ukrainian scientists such as Balakhtar, 2018; Hornostai, 2005; Dubasenok, 2011; Lahodzinska, 2022; Pavlenko, 2016; Pavlyuk, 2007; Petryshyn, 2012; Petrushova, 2014, and others).

⇒The creative potential of educational organization staff (Antonova, 2012; Pavlyk & Radzimovska, 2023; Petryshyn, 2012; Rudyk, 2017, and others).

Following O.I. Tytarenko and T.A. Katkova, the author defines creative potential as a dynamic structure that includes a set of creative abilities manifested in personal creative activity and determined by creativity. It has a complex nature and operates at all levels of individuality: biological, psychological, social, and spiritual.

The article emphasizes that during wartime, creativity helps individuals see themselves as "survivors" rather than victims. It promotes independence and problem-solving abilities, acting as a long-term coping resource for children. Creative activities help overcome language barriers and express multidimensional aspects of traumatic events.

The author presents the results of an empirical study on the levels of creative potential development among educational organization staff and the impact of creative potential on their mental health and subjective well-being during wartime. The use of test methods, such as N.F. Vyshnyakova's "Creativity" questionnaire and the "Modified BBC Subjective Well-being Scale," is substantiated.

The research findings indicate that the development of the creative potential of educational staff mostly corresponds to an average level across all indicators, with "creative thinking" being the most prominent aspect. The empirical results show that overall, the staff of educational organizations has an insufficient level of creativity.

- The relationships between each indicator of creative potential and components of mental health were analyzed. It was found that:
- The higher the level of "creative thinking," the greater the expression of positive mental health among educators, and vice versa.
- Increased creative thinking contributes to higher

internal control over personal health.

- A more creative approach to their profession correlates with fewer negative emotional states such as anxiety and frustration.

The article also analyzes the connection between creative potential and the subjective well-being of educational staff during wartime. It is shown that an increase in "creative attitudes toward the profession" leads to higher subjective well-being among educational staff.

The conclusions indicate that educational staff generally demonstrates insufficient levels of creativity. Indicators such as creative thinking and creative attitudes toward the profession are significantly related to positive mental health and subjective well-being. Growth in creative attitudes reduces negative states such as anxiety and frustration, while the development of creative thinking positively correlates with "internal locus of control."

The findings confirm the necessity of fostering the creative potential of educators to enhance their subjective well-being. The author outlines prospects for further research, including the development of specialized psychological technologies to boost educators' creative potential, thereby improving their mental health and subjective well-being.

Keywords: creative potential, educational organizations, educational staff, mental health, subjective well-being, war.

Лагодзінська Валентина Іванівна

Кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м.Київ (Україна)

ВПЛИВ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОГО ПЕРСОНАЛУ НА ЙОГО ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННІ РОКИ

АНОТАЦІЯ

У статті зазначається, що проблематика підтримки та збереження психічного здоров'я особистості є однією з найважливіших проблем в період війни, особливо для персоналу освітніх

організацій, котрий забезпечує навчання та підготовку до життя підростаючого покоління. Ця проблематика раніше не виступала предметом аналізу у вітчизняній організаційній психології, зокрема щодо сфери освіти. Одним із стратегічних завдань реформування психологічної підтримки населення в Україні є розвиток креативного потенціалу як важливого чинника забезпечення психологічного здоров'я освітнього персоналу. Підкреслено, що концепція креативності і концепція здорової, самоактуалізованої особистості є тісними та взаємодоповнюваними.

У статті здійснено аналіз літератури з проблеми креативного потенціалу педагогічних працівників, котрий розглядається в двох основних напрямках: 1) креативний потенціал студентів-майбутніх педагогів (праці вітчизняних науковців Балахтар, 2018; Горностай, 2005; Дубасенок, 2011; Лагодзінська, 2022; Павленко, 2016; Павлюк, 2007; Петришин, 2012; Петрушова, 2014 та ін.); 2) креативний потенціал власне працівників освітніх організацій (Антонова, 2012; Павлик & Радзімовська, 2023; Петришин, 2012; Рудик, 2017 та ін.).

Слідом за О.І. Титаренко & Т.А. Катковою, креативний потенціал авторкою визначається як динамічна структура, що включає комплекс творчих задатків, які проявляються у творчій активності особистості і зумовлені креативністю. Він має комплексний характер і виявляється на всіх рівнях індивідуальності: на біопсихологічному, психологічному, соціальному і духовному.

У статті підкреслюється, що під час війни творчість допомагає людям бачити себе в якості «тих, хто вижив», а не як жертв, а також сприяє розвитку самостійності і здатності вирішувати проблеми, може стати довгостроковим копінг-ресурсом для дитини; творча діяльність допомагає долати мовленнєві бар'єри та дозволяє висловити багатомірні аспекти психотравмуючої події.

Авторкою представлено результати проведеного емпіричного дослідження рівнів розвитку креативного потенціалу персоналу освітніх організацій; впливу креативного потенціалу на психічне здоров'я та суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх організацій в умовах війни. Обґрунтовано

використання тестових методик (тест-опитувальник «Креативність» Н.Ф. Вишнякової, методики «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі»).

Дослідженням встановлено, що розвиток креативного потенціалу персоналу освітніх організацій за всіма показниками переважно відповідає середньому рівню. Більш вираженим показником креативного потенціалу є «творче мислення». Отримані результати емпіричного дослідження довели, що загалом працівники освітніх організацій мають недостатній рівень креативності.

Проаналізовано зв'язок кожного показника креативного потенціалу з компонентами психічного здоров'я освітнього персоналу. Встановлено, що а) чим вище рівень розвитку показника креативного потенціалу «творче мислення», тим вище рівень вираженості позитивного психічного здоров'я освітян і навпаки; б) підвищення рівня творчого мислення сприяє підвищенню внутрішнього контролю особистості над своїм здоров'ям; в) чим більше творче ставлення до професії у працівників освітніх організацій, тим менше у них виражені такі негативні емоційні стани, як тривожність та фрустрованість.

Також проаналізовано зв'язок креативного потенціалу із суб'єктивним благополуччям персоналу освітніх організацій в умовах війни, котрий засвідчив, що підвищення «творчого ставлення до професії» сприяє підвищенню суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій.

У висновках зазначено, що загалом працівники освітніх організацій мають недостатній рівень креативності. А такі показники як творче мислення та творче ставлення до професії суттєво пов'язані з позитивним психічним здоров'ям персоналу освітніх організацій та їхнім суб'єктивним благополуччям. Підкреслено, що зростання творчого ставлення до професії знижує прояв таких негативних станів, як тривожність та фрустрованість, а розвиток творчого мислення позитивно корелює з «внутрішнім локусом контролю».

Отримані дані доводять необхідність розвитку креативного потенціалу освітян з метою підвищення

рівня їх суб'єктивного благополуччя.

Перспективи подальших досліджень авторка вбачає в розробці спеціальних психологічних технологій для розвитку креативного потенціалу освітян з метою підвищення їх психічного здоров'я та суб'єктивного благополуччя.

Ключові слова: креативний потенціал, освітні організації, освітній персонал, психічне здоров'я, суб'єктивне благополуччя, війна.

How to cite (як цитувати):

Lahodzinska, V. THE IMPACT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF EDUCATIONAL STAFF ON THEIR MENTAL HEALTH AND SUBJECTIVE WELL-BEING DURING THE WAR AND POST-WAR PERIODS. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 10(4), 44–57. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.4.4> [in Ukrainian]

Лагодзінська, В. ВПЛИВ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОГО ПЕРСОНАЛУ НА ЙОГО ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННІ РОКИ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 10 (4), 44–57. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.4.4>

Дата отримання статті: 03.03.2024

Дата рекомендації до друку: 21.03.2024

Дата оприлюднення: 30.04.2024